

ХОРЕОГРАФІЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПИ: ПЕДАГОГІЧНІ ТА МИСТЕЦЬКІ АСПЕКТИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-630-3-78>

ВІДОБРАЖЕННЯ КУЛЬТУРНОГО СПРОТИВУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ БАЛЕТІ ПЕРІОДУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Баран О. В.

*студентка I курсу магістратури факультету культури і мистецтв
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Цап'як М. Й.

*доктор філософії з культурології,
завідувач кафедри хореографії
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Повномасштабна війна суттєво вплинула на функції українського балетного театру, перетворивши його із переважно естетичного виду мистецтва на активний механізм культурного спротиву та репрезентації національної ідентичності. Після початку повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році українські театри опери та балету опинилися в умовах постійної небезпеки, однак продовжили творчу діяльність, адаптуючи мистецький процес до воєнних реалій. Балетна сцена перетворилася на простір культурної дипломатії, суспільного діалогу та художнього осмислення історичних подій.

У сучасних гуманітарних дослідженнях культурний спротив розглядається як спосіб захисту культурної пам'яті та національної суб'єктності засобами мистецтва [1]. У контексті українського балету це проявляється у відмові від домінування російського репертуару, зверненні до української літературної та музичної спадщини, а також у створенні нових хореографічних форм, що відображають досвід війни. Балетне мистецтво сьогодні виконує не лише естетичну, а й соціальну функцію, підтримуючи моральну стійкість суспільства та формуючи образ України у світовому культурному просторі [4]. Найактивнішими центрами розвитку сучасного українського балету стали Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка, Львівський національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької, Одеський національний академічний театр опери та балету. У репертуарі театрів з'явилися

постановки, що безпосередньо пов'язані з темою війни, історичної пам'яті та національної культури.

Однією з найважливіших прем'єр 2024 року став одноактний балет «Елегія воєнного часу» у постановці Олексія Ратманського на музику Валентина Сильвестрова. Вистава не має традиційного сюжетного розвитку, однак через пластичну мову, музичну драматургію та символічний сценічний простір передає емоційний досвід українського суспільства в умовах війни. Особливого значення постановці надає поєднання сучасної балетної техніки з елементами української музичної традиції [5]. Важливим напрямом розвитку українського балету стало звернення до національної літературної спадщини. Балет «Тіні забутих предків» у Львівській національній опері демонструє спробу поєднати сучасну хореографічну лексику з образами української міфології та фольклору. Такі постановки формують новий культурний наратив, у якому танець стає мовою історичної пам'яті та духовного спротиву [2]. Особливу роль у деколонізації відіграв театр Київська опера (КМАТОБ). Театр здійснив радикальний крок, замінивши традиційну версію «Лускунчика» П. Чайковського на постановку «Лускунчик Гофмана» (хор. А. Шошина) на музику Івана Небесного. Також важливими стали прем'єри балетів «Сойчине крило», «Леся» (хор. А. Шошина) та «На прекрасному блакитному Дунаї» (хор. Р. Поклітару). У репертуарі театру також з'явився балет «Весна та осінь» Джона Ноймаєра на музику Антоніна Дворжака (Serenade E major, op. 22). Постановка створена у співпраці з Hamburg Ballett. Хореографія Джона Ноймаєра поєднує елементи неокласичної балетної мови та сучасної пластики, розкриваючи філософську тему циклічності життя та змін людських станів.

Ще однією постановкою, яка з'явилася у воєнний період у київському репертуарі, став балет «5 танго» нідерландського хореографа Ханса ван Манена на музику Астора П'яццолли. Одеська національна опера у воєнний період також продовжила розширювати балетний репертуар. Однією з нових постановок став балет «Снігова королева» на музику фінського композитора Туомаса Кантелінена за мотивами казки Ганса Крістіана Андерсена.

Гастрольна діяльність українських театрів у період повномасштабної війни стала важливим інструментом культурної дипломатії. Балетна трупа Національного академічного театру опери та балету України імені Тараса Шевченка здійснила гастролі у Японії (Токіо, Осака, Нагоя) у 2023–2024 роках, а також виступала у Франції, Тайвані, Канаді та США. Зокрема, у Парижі артисти представляли українське балетне мистецтво на сцені Театру Єлісейських полів.

Активну міжнародну діяльність здійснював і Одеський національний академічний театр опери та балету. Балетна трупа театру гастрювала у Греції (Афіни, Салоніки), де були представлені балети «Жізель», «Дюймовонька», «Дон Кіхот» та «Снігова королева».

Вистави проходили, зокрема, на сцені концерт-холу «Мегарон» в Афінах. Окрім цього, театр здійснив гастролі у Відні, де представив балет «Лісова пісня» за мотивами твору Лесі Українки. [5].

Через мистецтво світова спільнота отримує можливість осмислити український досвід війни, а українська культура утверджується як самостійний суб'єкт глобального мистецького процесу.

Разом із позитивними змінами сучасний український балет переживає і низку професійних викликів. Серед них – небезпека надмірної політизації мистецтва, орієнтація окремих постановок переважно на візуальну ефектність та проблема недостатнього формування оригінальної хореографічної мови [2]. Попри це, український балет демонструє високий рівень адаптивності та творчої стійкості.

Отже, балетне мистецтво України в умовах повномасштабної війни стало важливою складовою культурного спротиву та духовної консолідації суспільства. Через сценічну пластичність, національну символіку та сучасні художні засоби балет формує нові смисли, підтримує національну ідентичність і репрезентує Україну у світовому культурному просторі.

Література:

1. Гриценко О. Культурний спротив як стратегія національної ідентичності. *Культурологічна думка*. 2023. № 24. С. 15–22.

2. Медвідь Т. Твори української літератури на вітчизняній балетній сцені. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 312–316.

3. Куртієва К., Брацун Т., Іваницький О. Український танцювальний фольклор та сучасний балет: культурологічне осмислення інтегративних процесів. *Українознавство*. 2025. № 2(95). С. 117–126.

4. Грінберг І. Театральне мистецтво України в умовах війни: культурологічний аспект. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2024. № 43. С. 98–105.

5. Погребняк Г. Український балет у системі культурної дипломатії. *Мистецтвознавчі записки*. 2024. № 45. С. 201–208.